

Preslišana svarila znanstvenikov

Piše: dr. Lučka Kajfež Bogataj

Že Freud je ugotovil, da človek ni racionalno bitje, a si še vedno domišljamo, da so naše odločitve in dejanja stvar logičnega razuma. Žal imamo, tudi brez poznavanja psihoanalize, na svetu celo vrsto dokazov, da se pogosto obnašamo v nasprotju z zdravo pametjo. Kljub temu, da smo bolj izobraženi in da imamo dostop do informacij, ljudje svarila znanstvenikov še vedno preslišimo. Prav zato zgodnja svarila znanosti pogosto končajo kot pozne in drage lekcije, in to predvsem za malega človeka.

Že leto po odkritju rentgenskih žarkov leta 1895 so znanstveniki opozorili na strahotne poškodbe, ki jih to sevanje povzroči na človeškem telesu. Leta 1928 so opozorila vzeli resno, a so do leta 1970 nosečnice še naprej obsevali z rentgenskimi žarki in povzročili levkemijo mnogim nerojenim otrokom. Enaka zgodba spremlja radioaktivno sevanje. Šele dvajset let po odkritju so leta 1920 spoznali, da je nujno potreben nadzor, a so predpisi, kako uporabljati radioaktivne snovi, nastali šele med letoma 1961 in 1977. Spet se je človeštvo obotavljalo več kot petdeset let in desettisoči so umrli.

Pri rakotvornem benzenu je znanost opozorila na škodljivost leta 1897, a na resne varnostne ukrepe smo čakali celih 90 let. Še danes je benzen v bencinu, s katerim pridemo v stik vsak dan. Ljudje še vedno umirajo zaradi azbesta, kjer je tudi trajalo sto let do prepovedi njegove uporabe v EU. Pri PCB-jih pa to traja že več kot sto let – ljudje so obolevali že leta 1899 – pa še vedno niso povsem prepovedani. Tudi opozorila medicine, kako pomembna so cepljenja v primeru epidemij, še vedno ostajajo preslišana.

Zanimivo pa je, da so se vmes vedno pojavljali »glasniki«, ki so zanimali obstoj kakršnekoli nevarnosti, znanstvenike pa obtoževali pretiravanja. Tudi pri podnebnih spremembah je podobno. Če se bomo tako obnašali še naprej in odlašali, se bomo z zmanjševanji izpustov toplogrednih plinov resno začeli ukvarjati šele čez kakih trideset let. Vmes bo pomrla ali trpela vsaj še dodatna milijarda malih ljudi več, ob tisti skrajno revni milijardi, ki je že danes lačna in žejna. In propadle bodo številne oblike življenja, ki sobivajo z nami. In to kljub temu, da ni nobenega dvoma več, da smo se na mnogih okoljskih področjih odločili prepozno.

Zakaj pravzaprav ne ukrepamo? Zanikanje segrevanja ozračja je praviloma najglasneje pri tistih, ki so neposredno vpleteni v porabo fosilnih goriv. Psihologi pravijo, da ljudje z zanikanjem rešijo neskladje, do katerega pride zaradi novih dejstev, ki so v nasprotju z globoko zakoreninjenimi prepričanji ali skrbno negovanimi vzorci vedenja. Ljubitelji avtomobilov zato preslišijo informacije, da z vožnjo povzročajo velike izpuste toplogrednih plinov. Enako velja za

turiste, ki nočejo razmišljati o segrevanju ozračja, ko se vkrcajo na letalo, ki jih bo peljalo na počitnice. Najmočnejši razlog za zanikanje je preprost – ljudje se niso pripravljeni odreči udobju in stopnji potrošništva, na katero so navajeni. Pomemben je tudi družbeni pritisk, ki nas sili, da kupujemo večje in boljše od prejšnjega. Glavni izziv ni več pridobiti tisto, kar dejansko potrebujemo, ampak tisto, kar hočemo. V taki družbi ljudem pogosto lastna prizadevanja za manjšo rabo energije ali manj potrošništva namesto zadovoljstva prinesejo le občutek osamljenosti. Za spremembo vedenja je potreben velik pogum. Tiste posameznike, ki to vendarle poskušajo, družba hitro označi za »nore ekologe« ali celo »ekofašiste«.

Tisti, ki ne zanikajo podnebnih sprememb, pa se trudijo, da bi našli drugo opravičilo. Večina pokaže na nekoga, ki se vede še slabše od njih – lastnik majhnega avtomobila bo s prstom kazal na voznika terenca. ZDA krivijo Kitajsko, češ da ima večje izpuste toplogrednih plinov kot oni. Mnogi verjamejo v čudežne rešitve, da nas bodo rešili tehnološki izumi. Veliko ljudi verjame, da se lahko podnebnim spremembam zoperstavimo tako, da zgradimo vetrnice, pokrijemo strehe s sončnimi celicami in počakamo, da bodo izumili jedrsko fuzijo. Zagledanost v tehnološke rešitve kaže tudi na to, da enostavno nismo pripravljeni bistveno spremeniti svojega vedenja.

Nedvomno je dandanes naše življenje vse bolj odtujeno od narave. Brez neposrednega stika pa okolje spoznavamo s pomočjo spleta, družabnih omrežij, literature, posnetkov in medijev. Pogosto smo priča poenostavljenim razlagam naravnih pojavov ter napačno uporabljenim pojmom. Vmes je tudi vedno večji delež informacij, ki so prirejene, lažne in neverodostojne ter objavljene z namenom, da bi manipulirale z mnenji, predstavami, prepričanji, hotenji in občutki ljudi.

Okoljskih informacij ne razumemo celostno, ker jih sprejemamo ločene in med seboj nepovezane. Spoznanja postajajo zato enostranska in preveč subjektivna. V napačnih miselnih zvezah in s stereotipnimi razlagami jih nato prenašamo v vsakdanje življenje, na svoje bližnje, in logično, da taka neprimerna sporočila zaidejo tudi k odločevalcem in politikom.

Rešitev iz teh zagat je krepitev okoljske pismenosti.

Na prvem mestu je vzgoja in izobraževanje za varstvo okolja na vseh ravneh. Ta pa naj vključuje tudi globlje poznavanje in odgovoren odnos do sebe, svojega zdravja, do drugih ljudi, do svoje in drugih kultur, do naravnega in družbenega okolja in do prihodnjih generacij. Potrebujemo pa tudi odprt dialog in sodelovanja med organi državne in lokalne uprave, znanostjo, nevladnimi okoljskimi organizacijami, varuhom človekovih pravic, strokovnimi inštitucijami, mediji in splošno javnostjo. ■

